

Лекция 4

Шығын тәсілімен құнды бағалау

Шығын тәсілі – компания құнын оның активтерінің құнын бағалау арқылы анықтайтын негізгі тәсілдердің бірі. Бұл тәсіл активтерді қалпына келтіру немесе ауыстыру шығындарын ескеру арқылы компанияның құнын анықтауға бағытталған. Шығын тәсілі көбінесе активтерге негізделген компаниялар үшін немесе активтерді жеке-жеке бағалау қажет болған жағдайда қолданылады.

Шығын тәсілі компанияның құнын оның барлық активтерін қайта құру немесе ауыстыру құнын ескере отырып анықтайды. Бұл тәсіл компанияның құнын анықтау үшін оның барлық активтері мен міндеттемелерін қарастырады және осы активтерді қайта қалпына келтіру немесе ауыстыру құнына сүйенеді.

Шығын тәсілі келесі негізгі әдістерден тұрады:

- **Қалпына келтіру құны әдісі**
- **Ауыстыру құны әдісі**

Қалпына келтіру құны әдісі – бұл компанияның активтерін қазіргі жағдайына сәйкес қайта қалпына келтіру үшін қажет болатын шығындарды анықтайтын әдіс. Бұл әдіс компанияның активтерінің бастапқы құнын және олардың физикалық, экономикалық және функционалдық тозуын ескеруге негізделген.

Қалпына келтіру құнын анықтау қадамдары:

1. **Активтердің бастапқы құнын анықтау:** Активтің бастапқы сатып алу немесе құру құнын анықтау.
2. **Тозуды есептеу:** Активтердің физикалық, функционалдық және экономикалық тозуын ескере отырып, олардың қазіргі құнын анықтау.
  - **Физикалық тозу:** Активтің пайдалану мерзімі мен жағдайына байланысты құнының төмендеуі.
  - **Функционалдық тозу:** Технологияның өзгеруі немесе өндірістік қажеттіліктердің өзгеруі нәтижесінде активтің құнын жоғалтуы.
  - **Экономикалық тозу:** Нарықтық жағдайлар мен экономикалық өзгерістерге байланысты актив құнының төмендеуі.
3. **Қалпына келтіру құнын есептеу:** Бастапқы құнынан барлық тозу түрлерін шегеріп, активті қазіргі уақытта қайта қалпына келтіру үшін қажетті шығындарды есептеу.

Ауыстыру құны әдісі – бұл компанияның активтерін қазіргі нарықтық жағдайда ұқсас жаңа активтермен ауыстыру үшін қажет болатын шығындарды анықтайтын әдіс. Ауыстыру құны әдісі активтің функционалдық қасиеттері мен тиімділігіне негізделеді.

Ауыстыру құнын анықтау қадамдары:

1. **Ұқсас активті анықтау:** Нарықта қазіргі активке ұқсас және бірдей функцияларды атқаратын активті табу.
2. **Ауыстыру құнын есептеу:** Ұқсас активті сатып алу немесе құру шығындарын есептеу.
  - Ауыстыру құнына тасымалдау, орнату және іске қосу шығындары да кіреді.

3. **Тозуды есептеу:** Қалпына келтіру құны әдісіндегі сияқты тозудың барлық түрлерін (физикалық, функционалдық және экономикалық) ескеру.

Шығын тәсілінің артықшылықтары мен кемшіліктері

Артықшылықтары:

- **Объективтілік:** Шығын тәсілі нақты шығындарға негізделген, бұл әдістің объективтілігін арттырады.
- **Тиімділік:** Активтерге негізделген компанияларды немесе арнайы жағдайларды бағалау үшін қолайлы.
- **Жеңіл қолдану:** Активтердің қалпына келтіру немесе ауыстыру құнын есептеу үшін қажет ақпарат әдетте қолжетімді.

Кемшіліктері:

- **Болашақ табыстарды ескермейді:** Бұл тәсіл компанияның болашақтағы табыстарын және ақша ағындарын ескермейді, сондықтан оның нарықтық құнын толықтай көрсете алмауы мүмкін.
- **Нарықтық жағдайларға сезімталдық:** Нарықтық жағдайлар өзгерсе, активтердің ауыстыру немесе қалпына келтіру құны өзгеруі мүмкін.
- **Қосымша шығындар:** Активтердің тозуын дәл анықтау үшін көп уақыт пен ресурстар қажет болуы мүмкін.

Шығын тәсілін қолдану салалары

Шығын тәсілі келесі жағдайларда жиі қолданылады:

- **Активтерге негізделген компаниялар:** Компанияның активтері оның негізгі құндылығы болған жағдайда (мысалы, жылжымайтын мүлік, өндірістік кәсіпорындар).
- **Сақтандыру және сот процестері:** Активтердің құнын анықтау қажет болған сақтандыру жағдайлары мен сот дауларында.
- **Қайта құрылымдау:** Компанияның активтерін қайта құрылымдау немесе бөліп тарату кезінде.

Шығын тәсілі компанияның құнын оның активтерінің қалпына келтіру немесе ауыстыру құнына негізделіп бағалауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл активтерге негізделген компаниялар үшін тиімді және нақты бағалау нәтижелерін алу үшін қолданылады.

Мысалдар:

1. Қалпына келтіру құнын анықтау әдісімен компанияның ғимаратының құнын есептеңіз. Бастапқы құны 50,000,000 теңге, физикалық тозуы 30%, функционалдық тозуы 10%, экономикалық тозуы 5% деп есептеңіз.

Шарты: Қалпына келтіру құнын анықтау әдісімен компанияның ғимаратының құнын есептеңіз. Бастапқы құны 50,000,000 теңге, физикалық тозуы 30%, функционалдық тозуы 10%, экономикалық тозуы 5% деп есептеңіз.

Берілгендер:

- Бастапқы құн = 50,000,000 теңге
- Физикалық тозу = 30% (0.30)
- Функционалдық тозу = 10% (0.10)
- Экономикалық тозу = 5% (0.05)

Шешімі:

Қалпына келтіру құнын анықтау үшін барлық тозу түрлерін ескере отырып, активтің ағымдағы құнын есептеу қажет.

Қалпына келтіру құнын есептеу формуласы:

Қалпына келтіру құны = Бастапқы құн × (1 – Физикалық тозу) × (1 – Функционалдық тозу) × (1 – Экономикалық тозу)

Есептеу:

$$\text{Қалпына келтіру құны} = 50,000,000 \times (1 - 0.30) \times (1 - 0.10) \times (1 - 0.05)$$

$$\text{Қалпына келтіру құны} = 50,000,000 \times 0.70 \times 0.90 \times 0.95$$

$$\text{Қалпына келтіру құны} = 50,000,000 \times 0.5985 = 29,925,000 \text{ теңге}$$

Жауап: Ғимараттың қалпына келтіру құны 29,925,000 теңгені құрайды.

2. Ауыстыру құнын анықтау әдісімен компанияның жабдығының құнын есептеңіз. Жаңа жабдықты сатып алу құны 10,000,000 теңге, орнату шығындары 500,000 теңге, тасымалдау шығындары 200,000 теңге. Физикалық тозуы 20%, функционалдық тозуы 5%.

Шарты: Ауыстыру құнын анықтау әдісімен компанияның жабдығының құнын есептеңіз. Жаңа жабдықты сатып алу құны 10,000,000 теңге, орнату шығындары 500,000 теңге, тасымалдау шығындары 200,000 теңге. Физикалық тозуы 20%, функционалдық тозуы 5%.

Берілгендер:

- Жабдықты сатып алу құны = 10,000,000 теңге
- Орнату шығындары = 500,000 теңге
- Тасымалдау шығындары = 200,000 теңге
- Физикалық тозу = 20% (0.20)
- Функционалдық тозу = 5% (0.05)

Шешімі:

Ауыстыру құнын анықтау үшін жабдықты сатып алу, орнату және тасымалдау шығындарының қосындысынан барлық тозу түрлерін шегеру қажет.

Ауыстыру құнын есептеу формуласы:

Ауыстыру құны = (Сатып алу құны + Орнату шығындары + Тасымалдау шығындары) × (1 – Физикалық тозу) × (1 – Функционалдық тозу)

Есептеу:

$$\text{Ауыстыру құны} = (10,000,000 + 500,000 + 200,000) \times (1 - 0.20) \times (1 - 0.05)$$

$$\text{Ауыстыру құны} = 10,700,000 \times 0.80 \times 0.95$$

$$\text{Ауыстыру құны} = 10,700,000 \times 0.76 = 8,132,000 \text{ теңге}$$

Жауап: Жабдықтың ауыстыру құны 8,132,000 теңгені құрайды.